

Тема. Вступ до НД «Гендерні дослідження».

План.

1. Основні поняття курсу.
2. Об'єкт та предмет гендерної соціології. Напрями гендерної соціології.
3. Методологія гендерних досліджень.

1. Основні поняття курсу.

Гендерна соціологія сприймається неоднозначно соціологічною громадськістю.

Виникнення ГС пов'язано з тим, що тривалий час соціологи не розглядали жінок як суб'єктів соціальної практики, як самостійну крупну соціально-демографічну спільність, що володіє індивідуальними і соціальними аспектами самореалізації.

Необхідність створення нової наукової дисципліни продиктована вивченням не тільки жінок, але і чоловіків, а також гендерних відносин як соціальної взаємодії два великих соціальних общностей – чоловіків і жінок.

ГС відрізняється неоднозначним трактуванням базового поняття. З точки зору, Г.Г.Силласте, жодна наукова категорія, за винятком поняття «гендер», не потребувала ухвалення на світовому рівні спеціального міжнародного документа для роз'яснення суті поняття, що вводилося, і його інституціоналізації.

Розрізняють статі біологічну та соціальну.

Стать – сукупність морфологічних та фізіологічних особливостей організму людини, сукупність генетично детермінованих ознак людської особи, що визначають її роль у процесі запліднення.

Гендер – соціальна стать як культурна та соціальна конструкція.

Головна ідея – соціальні особливості статі визначаються історичними та етнокультурними умовами. Відповідно, соціальна ролі чоловіків та жінок не детерміновані біологічно, а є соціально сконструйованими.

Дослідження М.Мід – не існує залежності між здатністю до опанування ролі та біологічною статтю людини. Змішання категорій біологічної та соціальної статі призвело до закріплення нерівності чоловіків та жінок у владних відносинах.

Способи виразу статевих відмінностей у суспільствах:

- 1) за допомогою культурних символів (жінка-мати, батько-годувальник);
- 2) через нормативні поняття (жінка має чемно вдягатись та любити дітей);
- 3) через розподіл соціальних сфер за ознакою статі (наприклад, ринок праці та сімейна освіта окремо для чоловіків та жінок);
- 4) суб'єктивне сприйняття людиною себе як жінки або чоловіка.

Патріархат – переважання влади чоловіків у родині та суспільстві в цілому. К.Міллет – патріархат є політичною системою, у якій чоловіки за допомогою сили, закону та традицій визначають роль, яку має у суспільстві відігравати жінка. Біологічні відмінності призводять до соціального конструювання фемінності як вторинної, по відношенню до маскулінності якості.

Матріархат (гінеократія) – форма суспільного устрою, за якого провідне місце у суспільних відносинах належить жінці.

Сексизм – форма патріархального мислення, яка полягає у визнанні жінки нижчою істотою, що є підґрунтям для її подальшої дискримінації. Проявляється у мові, нормах спілкування, укладі життя населення.

Форма сексизму – **чоловічий шовінізм** – недооцінка потенціалу та ролі жінок у суспільстві, переоцінка ролі чоловіків.

Гендерна рівність – наявність та визнання необхідними у суспільстві рівних прав чоловіків та жінок перед законом, а також рівності у різних суспільних практиках.

Емансипація жінок – вивільнення їх від залежності та приниженості, отримання жінками самостійності та рівних прав із чоловіками в освіті, праці, політиці, сімейному житті.

Фемінізм – суспільно-політичний рух, метою якого є надання жінкам всієї повноти соціальних прав.

2. Об'єкт і предмет гендерної соціології.

Гендерна соціологія є галуззю соціології, що вивчає закономірності розвитку і соціальної взаємодії гендерних спільнот (чоловічої та жіночої) у всіх сферах суспільного життя, еволюцію їх соціальних статусів, свідомості і відносин з урахуванням впливу конкретних історичних умов, культурних традицій, символів і стереотипів, а також біопсихологічних особливостей статі.

Об'єкт гендерної соціології – чоловіки і жінки як крупні гендерні спільноти в соціальній структурі населення, такі, що розрізняються статусними характеристиками, ролевими функціями, особливостями психологічного складу, поведінки і свідомості.

Предмет гендерної соціології – соціальний статус чоловіків і жінок, як гендерних спільнот, його еволюція під впливом конкретних соціальних умов (історичних, політичних, економічних, духовних).

Специфіка проблеми гендерного дослідження.

1) проблема гендерної ідентифікації.

Довгий час переважала теорія, згідно якої гендерна ідентифікація є наслідком виховання. Тобто суспільство поступово формує людину, готує її до певної ролі, оскільки в суспільстві бути чоловіком або жінкою означає грати певну соціальну роль. Чоловік – захисник, здобувач, голова сім'ї, розпорядник, керівник. Соціальна роль жінки – хранителька домашності, господиня, розпорядник по будинку, вихователька дітей, а, крім того, ще і краса будинку, показник певного престижу.

2) вивчення реальних нерівностей між чоловіками і жінками. За даними ООН з 100% приватного багатства небагато чим більше 1% належить жінкам, зарплата працюючих жінок не перевищує 2/3 зарплати чоловіка. Навіть у розвинених країнах Європи, Північної Америки і Азії жінки отримують на 7-27% менше чоловіків.

Цьому є багато причин – різні соціальні ролі, робота не пов'язана з великими фізичними навантаженнями, жінки мають в світі вищий освітній рівень, але народження дитини перериває кар'єру жінки в найважливіший період.

Хоча в більшості країн вже скасовані закони, які закріплювали нерівність жінок, але відбувається зіткнення соціальних ролей – жінка-мати і жінка-робітниця. З одного боку, 53% жінок володіють вищою і середньою спеціальною освітою, з іншого боку після заміжжя їх кар'єра припиняється із-за дітей або припиняється зовсім. Їм закрито багато престижних сфер діяльності (політика, армія, церква), але останнім часом відбуваються спроби потіснити чоловіків і в цих сферах.

Напрямки гендерної соціології:

1) ліберальний (XVIIст) – боротьба за рівність жінок в рамках існуючого соціально-політичного устрою;

2) соціалістичні (використовують марксистську теорію) – звільнення жінок від пригнічення у системі капіталістичного відтворення суспільства;

3) радикальне – яскраво виражена боротьба за жіночу емансипацію.

Хвилі фемінізму:

1) перша хвиля (кінець XIX-початок XX) – суфражистки (від фр. *suffrage* – виборче право). Боротьба за юридичну рівність жінок та отримання ними прав приймати участь у виборчому процесі.

2) друга хвиля (50-60ти XXст) – боротьба за викоренення сексизму у культурі.

3) третя хвиля (постмодерністська) – розповсюдження ідеї універсального методу аналізу. Кожна жінка має право бути не такою, як всі (не сприймається багатьма феміністками, тому що визнання множинності світу зводить нанівець критику патріархату).

Класифікація гендерних теорій за Дж. Рітцером:

- 1) теорії гендерних відмінностей (культурний, біологічний та соціально-психологічний фемінізм);
- 2) теорії гендерної нерівності (ліберальна, марксистська, сучасна марксистська теорії);
- 3) теорії гендерного пригнічення (психоаналітичний, радикальний, соціалістичний фемінізм);
- 4) теорії структурного пригнічення (теорія пересічень).

3. Методологія гендерних досліджень.

Гендерна соціологія як галузева соціологія відрізняється методологією дослідження – гендерним підходом. В основному він розкривається в соціально-конструктивістському підході до гендеру.

- 1) теорія біхевіоризму – дозволяє вивчати поведінку індивіда за допомогою спостережуваних стимулів і реакцій на них (по схемі «стимул-реакція»);
- 2) психоаналіз З.Фрейда;
- 3) концепція «колективного несвідомого»;
- 4) принципи феноменологічної соціології, що розглядає суспільство як явище, створене і відтворюване в духовній взаємодії індивідів різної статі;
- 5) теорія символічного інтеракціонізму (Дж.Мід, П.Бергер, Н.Лукман);
- 6) структурна антропологія (Г.Рабін).

Методи збору первинної інформації і види досліджень.

Кількісні методи, використовувані в гендерній соціології:

- 1) Контент-аналіз.

Контент-аналіз – це систематичне вивчення об'єктів (артефактів) або подій за допомогою їх перерахунку або інтерпретації тих, що містяться в них тим. При аналізі «текстів» об'єктом, наприклад, можуть виступати дитячі книги, народні казки, витвори мистецтва, художня і будь-яка інша література, твори різного роду творчості, мода, листівки, всіляке керівництво і інструкції, адресовані дівчаткам і жінкам (наприклад, як стати хорошою господинею), дошки оголошень, газети, медичні записи, наукові публікації, підручники соціології, збірки афоризмів або цитат.

Комп'ютерні програми, що підраховують частоту вживання слів, можуть допомогти виявити приховані механізми, закладені у великій кількості документів.

- 2) Опитування: вивчення переваг чоловіків і жінок, що стосуються обширного числа питань гендерної спрямованості.

З якісних методів перевага віддається декільком методам:

- 1) Біографічний метод.
- 2) Етнографічні дослідження. Одним з провідних методів в рамках етнографічного дослідження є включене спостереження.
- 3) Метод фокус-груп.
- 4) Аналіз щоденників.